

Samenvatting van het eindrapport van het FACTAGE-project - Fairer ACTIVE AGEing for Europe.

Contract - BR/164/A4/FACTAGE-BE

Context

Het FACTAGE-project (www.factage.eu) vertrekt van de premisse dat er tal van manieren bestaan om de gemiddelde loopbaan en actieve leeftijd (in al zijn facetten) te verlengen, al vereist de verwezenlijking van dit potentieel grote aandacht voor gelijkheid van ouderen, zeker met het oog op de toekomst. Verder stelt zich de fundamentele vraag hoe de noodzaak van langer werken gerijmd kan worden met bezorgdheden over de verdeling tussen de verschillende generaties.

Op basis van pluridisciplinair onderzoek, waar onder meer demografen, economen, politicologen en sociologen aan meewerkten, poogt FACTAGE gegevens aan te reiken over de manieren waarop Europese beleidsvoeringen een langere loopbaan en welzijn op latere leeftijd proberen te stimuleren, twee zaken die tevens tot bredere maatschappelijke en micro- en macro-economische voordelen leiden.

FACTAGE wil zoveel mogelijk belanghebbenden betrekken en nam gedurende het volledige project dan ook deel aan allerlei vormen van overleg en interactie met betrokken partijen.

Doelstellingen

FACTAGE wil bevindingen genereren en delen rond volgende vraagstukken:

- Welke verschillen op het vlak van (gezonde) levensverwachting bestaan er tussen de verschillende sociaaleconomische groepen in EU-landen?
- Op welke manier worden deze trends qua sterfte en gezonde levensverwachting beïnvloed door pensioen- en arbeidsmarktmaatregelen die als doel hebben de (huidige en toekomstige) loopbanen te verlengen?
- Wat is de rol van de verschillende institutionele regelingen binnen de EU-lidstaten in dit proces?
- Hoe wordt de (on)gelijke beleving van het verouderingsproces en van welzijn bij ouderen beïnvloed door verschillen qua levensverwachting en langere loopbanen?
- Wat is de invloed van langere carriers en kinderopvang door grootouders op het arbeidsaanbod?

Het FACTAGE-project vertrok initieel van gestructureerde literatuurlezingen en van een kwantitatieve methodologie, waaronder statistische analyses en causale modellen, waarbij analyses gebeurden van secundaire gegevensbronnen op lidstaat- en EU-niveau op het vlak van economie, demografie, sociologie en politieke wetenschappen. Daarnaast omvatte het project methodologisch onderzoek naar de manier waarop bestaande EU-gegevensbronnen gebruikt kunnen worden om sociaaleconomische verschillen qua levensverwachting in te schatten.

Resultaten

Veranderende arbeidsmarkten: factoren voor langere loopbanen en welzijn.

Er werden een aantal studies uitgevoerd naar de veranderende arbeidsmarktsituatie voor oudere werknemers. Terwijl de tewerkstellingsgraad bij 55- tot 64-jarigen een stijging kende, bleven veel andere indicatoren van de arbeidsmarkt relatief onveranderd.

In een meer diepgaande onderzoekspaper werd nagegaan in hoeverre een lagere pensioengerechtigde leeftijd invloed had op de gezondheid van Duitse vrouwen. Resultaten doen veronderstellen dat een lagere pensioenleeftijd ten goede komt aan de ervaren gezondheid en levensvrede op een leeftijd van 60 tot 62 jaar, alhoewel onze schattingen op conventionele niveaus niet significant zijn.

Veranderende arbeidsmarkten – groeiende ongelijkheden

Opvang door grootouders is overal in Europa een vertrouwde praktijk. Dit kan verschillende gevolgen hebben binnen een beleid dat ernaar streeft de loopbaan van 55-plussers te verlengen. De kans bestaat dat grootouders bij een hogere pensioengerechtigde leeftijd minder tijd overhebben om de kleinkinderen op te vangen; of anderzijds kunnen pogingen om de pensioengerechtigde leeftijd op te trekken, minder impact hebben op de tewerkstellingsgraad daar grootouders ervoor kiezen om hun familietaak te vervullen. De eerste studie toont aan dat het grootmoederschap de tewerkstellingsgraad negatief beïnvloedt. Een tweede studie onderzocht het effect van opvang door grootouders op de tewerkstellingsgraad bij moeders. Hier tonen resultaten aan dat moeders die een beroep konden doen op opvang door de grootouders, meer geneigd waren te blijven werken. Voor vaders was er geen merkbaar effect.

Eén studie onderzocht de impact van een langere loopbaan op de verdeling van de huishoudelijke taken. De resultaten suggereren dat een langere loopbaan de ongelijke verdeling van het huishouden bestendigen, al is verder onderzoek nodig om oorzaak en gevolg duidelijk van elkaar te scheiden en ook andere landen te bestrijken.

Twee studies onderzochten de discrepantie tussen vraag en aanbod van vaardigheden bij oudere werknemers. De ene studie behandelde data uit het VK, terwijl de andere gebruikmaakte van PIAAC-gegevens voor Oostenrijk, Duitsland, België (Vlaanderen), Spanje en Engeland. In het algemeen hebben oudere werknemers – alhoewel hun algemene vaardigheidsniveau lager ligt – de neiging om hun vaardigheden meer te overbelasten dan de jongere generaties, hetgeen impliceert dat er een lager risico is op verlies van vaardigheden.

Vergelijkende analyse van differentiële gezondheid en sterfte

Sociaaleconomische verschillen in sterftcijfers zijn allesbehalve een nieuw gegeven. Een systematische nieuwe lezing van de literatuur over sociaaleconomische verschillen op het vlak van de levensverwachting en gezonde levensverwachting op pensioenleeftijd toonde grote verschillen aan tussen Europese landen onderling. Bovendien zijn dergelijke schattingen voor bepaalde EU-landen niet systematisch beschikbaar. Een haalbaarheidsstudie toonde aan dat de geharmoniseerde longitudinale microgegevens van EU-SILC gebruikt kunnen worden voor ramingen van de sociaaleconomische ongelijkheid op het vlak van levensverwachting. Verder deden de onderzoekers aanbevelingen voor de verbetering van de ontwikkelde methode.

Ongelijkheden, de levensloop en pensioenstelsel

In één studie werd nagegaan in welke mate er tussen 2004 en 2015 sprake was van een toename van sociaaleconomische verschillen op gezondheidsvlak. De studie bevestigde de bevindingen van het gestructureerde literatuuronderzoek van substantiële ongelijkheden op gezondheidsvlak; echter documenteert de studie ook permanente gezondheidsverbeteringen voor vrouwen én mannen binnen alle sociaaleconomische groepen. De trends qua gezondheidsongelijkheden die tijdens deze periode werden vastgesteld, vertonen meer uitgesproken patronen. Ongelijkheden op gezondheidsvlak tussen laagopgeleide en hoogopgeleide groepen bleven onveranderd. Vergelijken we echter de trends binnen groepen op basis van gezinsinkomen, dan stellen we een aanzienlijke stijging vast van de gezondheidsongelijkheid voor mannen, waar dat niet het geval is voor vrouwen. Sociaaleconomische verschillen op gezondheidsvlak en op het vlak van levensverwachting op pensioenleeftijd leiden tot vragen over de rechtvaardigheid van het pensioenstelsel. Dit debat werd aangevuld met twee elementen. Het ene element betrof de opties om ongelijkheden te bestrijden, de andere bijdrage wees op de moeilijkheden om individuele levensverwachtingen te identificeren.

Investerings in opleiding vormen een van de belangrijke factoren voor werkgevers die oudere personen willen tewerkstellen. Eén studie volgde het leven van een cohortgroep geboren in 1958 in Engeland, Schotland en Wales. De studie toonde aan dat opleiding afnam volgens leeftijd en vaker door mannen dan door vrouwen werd gevolgd, en daarnaast vaker door hoogopgeleide mensen in fysiek minder veeleisende banen. Gerelateerd aan dit onderwerp onderzocht een andere studie het verband tussen werktevredenheid en loopbaanduur. In een hypothetisch nulscenario, waar alle oudere werknemers zeer tevreden zijn over hun baan, zouden mensen gemiddeld drie maanden later met pensioen gaan dan vandaag het geval is.

Conclusies en aanbevelingen

Hieronder wijzen we op zeven reeksen bevindingen:

- Er werd een methode ontwikkeld om een schatting te maken van de sociaaleconomische verschillen in levensverwachting op basis van de EU-SILC-databank. Op die manier kunnen het niveau en de ontwikkeling van sociaaleconomische verschillen qua levensverwachting vergeleken worden tussen verschillende EU-landen.
- De aanpak van sociaaleconomische verschillen in levensverwachting via het pensioenstelsel wordt bemoeilijkt door sterke verschillen op het vlak van gezondheid en sterfteleeftijd binnen sociaaleconomische groepen.
- Een gestructureerd literatuuronderzoek toonde aan dat er op 50-jarige leeftijd in functie van het opleidingsniveau grote ongelijkheden bestaan qua levensverwachting en gezonde levensverwachting, maar dat deze ongelijkheden verschillen tussen EU-landen onderling. Een studie wees op gemengde resultaten wat betreft de evolutie van de ongelijkheden.
- Resultaten doen veronderstellen dat een langere loopbaan de ongelijke verdeling van huishoudelijke taken bestendigt, alhoewel meer onderzoek nodig is om oorzaak en gevolg duidelijk van elkaar te scheiden en om meer landen te bestrijken.
- De voorbije twee decennia kenden veel landen een sterke toename van de tewerkstellingsgraad bij 50- tot 64-jarigen. Toch bleven veel indicatoren van arbeidsmarktcondities relatief onveranderd. De conclusie verandert zelden wanneer een opsplitsing wordt gemaakt volgens geslacht en tewerkstelling. Zo vinden we amper aanwijzingen dat een toename van de tewerkstellingsgraad bij 55- tot 59-jarigen ten opzichte van de 45- tot 49-jarigen tot een toename leidde van deeltijds werk, tijdelijk werk en zelfstandig werk in het algemeen.

- Bij grootmoeders is er (gemiddeld gezien) een vrij aanzienlijke daling van de tewerkstelling zodra ze een kleinkind krijgen; tegelijkertijd (en volgens een omgekeerde redenering) is het werkaanbod van dochters aanzienlijk hoger bij de mogelijkheid van grootouderopvang. Beide bevindingen hebben bij een verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd gevolgen voor het totale arbeidsaanbod, aangezien dit vermoedelijk de potentiële kinderopvang door grootouders zou verlagen.
- Het verhogen van de werktevredenheid – in de vorm van betere werkomstandigheden – heeft slechts een gering effect op de loopbaanduur van oudere werknemers (50-64 jaar). De hoofdreden is dat een grote meerderheid van werknemers reeds tevreden tot zeer tevreden is met de baan. Bij hogere werktevredenheid zouden personen met lagere werksatisfactie echter wel langer aan de slag blijven. Dit wijst erop dat de impact van betere werkomstandigheden op de loopbaan via werktevredenheid eerder klein is (alhoewel er wel een effect kan zijn via betere gezondheid).

**Keywords: oudere werknemers, ongelijkheid, arbeidsmarkt, levensverwachting, pensioenen
wachting, pensioenen**